

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

663

MISINGI YA ELIMU

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka: 2010

MAELEKEZO.

1. Karatasi hii ina sehemu **A**, **B** na **C**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A**, maswali **mawili (2)** kutoka sehemu **B** na swali **moja (1)** kutoka sehemu **C**.
3. Sehemu **A** ina alama 36, sehemu **B** ina alama 40 na sehemu **C** ina alama 24.
4. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

1. Eleza maana na faida tatu za kulinganisha sera za elimu kati ya nchi za Afrika Mashariki.

Maana ya kulinganisha sera za elimu kati ya nchi za Afrika Mashariki ni mchakato wa kuchunguza na kutathmini jinsi kila nchi katika ukanda huu inavyopanga, kutekeleza, na kusimamia sera zake za elimu, kisha kulinganisha tofauti na mfanano wake. Kulinganisha huku husaidia kupata uelewa mpana wa changamoto na mafanikio ya kila nchi, hivyo kuwezesha kuboresha mifumo ya elimu kwa kuchukua yale yaliyofanikiwa kutoka nchi nyingine.

Faida ya kwanza ni kuboresha ubora wa elimu. Kwa kulinganisha sera, nchi zinaweza kugundua mbinu bora zinazotumika kwa majirani zao, mfano mfumo wa kufundisha stadi za maisha au matumizi ya teknolojia darasani, na kuziboresha katika muktadha wao wenyewe. Hii inaleta maendeleo ya pamoja katika sekta ya elimu.

Faida ya pili ni kuimarisha usawa wa kielimu katika kanda. Nchi zikijifunza sera zinazohusu upatikanaji sawa wa elimu, zinaweza kupunguza tofauti kubwa zilizopo kati ya maeneo ya vijijini na mijini, au kati ya jinsia. Kwa mfano, sera za upandikizaji wa shule katika maeneo yasiyo na huduma zinaweza kutumika kama mfano.

Faida ya tatu ni kuongeza mshikamano wa kikanda. Wakati nchi zinapolinganishia sera za elimu, zinajenga msingi wa kuoanisha mitaala, mitihani, na viwango vya ufaulu. Hii hurahisisha uhamaji wa wanafunzi na walimu kutoka nchi moja hadi nyingine ndani ya Afrika Mashariki, hivyo kukuza mshirikiano wa kikanda na ajira kwa wahitimu katika ukanda wote.

2. Toa tafsiri fupi ya dhana ya "maadili ya elimu" na taja mifano miwili ya jinsi yanavyoweza kuingizwa kwenye mtaala.

Maadili ya elimu ni misingi ya kipekee inayolenga kuimarisha tabia njema, utu, na heshima katika mchakato wa kujifunza. Yanahusiana na kujenga mtu anayeweza kuishi kwa uadilifu na kushirikiana vyema na jamii.

Mfano wa kwanza wa kuingiza maadili kwenye mtaala ni kupitia somo la uraia na maadili ambapo wanafunzi hufundishwa kuhusu heshima, ukweli, na uwajibikaji.

Mfano wa pili ni kupitia ushirikishwaji wa stadi za maisha darasani ambapo watoto hujifunza thamani ya mshikamano wa kijamii, ushirikiano, na kuheshimu utamaduni wa wengine.

3. Elezea matokeo mawili ya kuwapo kwa elimu isiyo sawa kati ya mikoa ya mijini na vijijini.

Matokeo ya kwanza ni kuongezeka kwa tofauti za maendeleo ya kijamii na kiuchumi. Wanafunzi wa vijijini hukosa fursa sawa za ajira na maendeleo kutokana na huduma duni za kielimu ikilinganishwa na wenzao wa mijini.

Matokeo ya pili ni kupotea kwa vipaji vya watoto wa vijijini. Wengi wao wanakosa nafasi ya kushindana kitaifa au kimataifa kwa sababu hawapati maandalizi bora ya kielimu kutokana na upungufu wa walimu na vifaa vya kujifunzia.

4. Kwa vigezo vinne, linganisha mtazamo wa utamaduni katika malezi ya watoto kati ya jamii za miji na kanda za zamani.

Kigezo cha kwanza ni ushirikiano wa kijamii. Katika jamii za zamani, malezi yalifanywa na jamii nzima, lakini mjini malezi huchukua sura ya familia pekee.

Kigezo cha pili ni ufuatiliaji wa mila. Jamii za zamani zilizingatia mila kama sehemu ya malezi, lakini mjini mila hupuuza na nafasi yake kuchukuliwa na sheria za serikali na mitindo ya kisasa.

Kigezo cha tatu ni malezi ya kiadili. Jamii za zamani zilipandikiza maadili kupitia hadithi na methali, wakati mijini maadili hufundishwa kupitia shule na taasisi za dini.

Kigezo cha nne ni njia za nidhamu. Jamii za zamani ziliamini adhabu za kijamii kama kunyimwa heshima, lakini mjini adhabu zinategemea zaidi taratibu rasmi za shule au vyombo vya dola.

5. Taja sifa nne za mkufundishaji anayefanikiwa katika elimu ya watu wazima.

Sifa ya kwanza ni uvumilivu, kwani watu wazima huja na changamoto mbalimbali zinazohitaji mwalimu mwenye subira.

Sifa ya pili ni umahiri wa kielimu na kitaaluma, ili aweze kutoa maarifa yenye uhalisia na yanayojibu mahitaji ya wanafunzi wake.

Sifa ya tatu ni uwezo wa kuwasiliana vizuri, kwa lugha rahisi na inayoeleweka kwa wanafunzi wa viwango tofauti.

Sifa ya nne ni ubunifu, kwa kutumia mbinu shirikishi zinazohusiana na maisha ya kila siku ya wanafunzi wake.

6. Elezea jukumu la mashirika yasiyo ya kiserikali katika utoaji wa elimu kwa watu wazima, ukitoa mifano miwili.

Jukumu la kwanza la mashirika yasiyo ya kiserikali ni kufadhili na kusaidia rasilimali za elimu pale serikali inaposhindwa. Mfano ni kutoa vifaa vya kufundishia.

Jukumu la pili ni kutoa elimu mbadala inayojikita katika mahitaji ya jamii husika, kama elimu ya afya au stadi za kazi. Mfano ni taasisi zinazotoa mafunzo ya ujasiriamali.

7. (i) Eleza kanuni mbili za utekelezaji wa programu za elimu ya awali kwa watoto.

Kanuni ya kwanza ni kuzingatia maendeleo ya mtoto kulingana na umri wake, kuhakikisha maudhui hayazidi uwezo wake wa kiakili.

Kanuni ya pili ni kutoa mazingira yenye michezo na mawasiliano kwa sababu watoto hujifunza zaidi kwa vitendo na kushirikiana.

(ii) Toa mfano mmoja wa maudhui yanayofaa kwa umri wa miaka 4–6.

Mfano ni michezo ya ujenzi inayohusisha umbo na rangi, inayosaidia kukuza fikra na ustadi wa kijamii.

8. Andika sababu tatu zinazoweza kusababisha mwanafunzi mzima kutokamilisha kozi ya ufaulu.

Sababu ya kwanza ni matatizo ya kifedha, ambapo mwanafunzi anakosa ada au gharama za kujikimu.

Sababu ya pili ni majukumu ya kifamilia, kama kulea watoto au kusaidia familia ambayo hupunguza muda wa kusoma.

Sababu ya tatu ni ukosefu wa motisha kutokana na mazingira duni ya kujifunzia au mwalimu asiyeshirikisha ipasavyo.

9. Taja wajibu muhimu wawili wa mwalimu wa elimu ya watu wazima katika muktadha wa Tanzania.

Wajibu wa kwanza ni kuongoza na kuratibu shughuli za mafunzo kulingana na hali halisi ya wanafunzi wake.

Wajibu wa pili ni kutoa mwongozo wa kitaaluma na kijamii ili kuwawezesha wanafunzi kuhusisha elimu na maisha ya kila siku.

10. Tathmini kwa undani, kwa kutumia mfano, jinsi mabadiliko ya sera za kiuchumi yanavyoathiri upatikanaji wa elimu kwa watu wazima.

Mabadiliko ya sera za kiuchumi mara nyingi huathiri upatikanaji wa elimu kwa watu wazima kwa kuathiri bajeti na vipaumbele vya kitaifa. Kupungua kwa mapato ya serikali kunasababisha kupunguzwa kwa fedha za sekta ya elimu, hivyo watu wazima hukosa nafasi za kusoma.

Mfano ni sera ya ubinafsishaji, ambapo taasisi binafsi zilianza kutoa elimu kwa gharama kubwa. Hali hii iliwanyima watu wazima maskini fursa ya kuendelea na masomo, na badala yake ikawafaidi wale wenye kipato cha juu.

11. Toa mjadala wa kina unaoonyesha tofauti kati ya "mbinu za kufundishia" na "mbinu za kujifunza" kwa mtoto mdogo; tumia ushahidi wa nadharia.

Mbinu za kufundishia ni mikakati inayotumiwa na mwalimu ili kutoa maarifa. Kwa mtoto mdogo, mbinu hizi hulenga kutoa mafunzo ya moja kwa moja, mfano maelezo na michezo ya kielimu.

Mbinu za kujifunza ni njia anazotumia mtoto kuelewa maarifa anayopokea. Kwa mujibu wa nadharia ya Piaget, mtoto hujifunza kwa hatua za kiakili kupitia uzoefu wake binafsi.

Tofauti kubwa ni kuwa mbinu za kufundishia hutoka kwa mwalimu kwenda kwa mwanafunzi, ilhali mbinu za kujifunza hutokana na mwanafunzi mwenyewe kupitia uchunguzi na ushirikiano.

12. (a) Eleza kwa nini sosholojia ya elimu inapaswa kuangazia umasikini kama kiashirio muhimu kwa utekelezaji wa elimu.

Sosholojia ya elimu lazima izingatie umasikini kwa sababu umasikini huzuia upatikanaji wa huduma za kielimu, kama ada, vitabu na usafiri. Bila kushughulikia umasikini, elimu inabaki kuwa ya wachache.

(b) Toa njia tatu za kisiasa au kijamii zinazoweza kupunguza athari za umasikini katika upatikanaji wa elimu.

Njia ya kwanza ni utoaji wa elimu bure kwa ngazi za msingi na sekondari.

Njia ya pili ni kuweka mikopo au ruzuku kwa wanafunzi kutoka familia maskini.

Njia ya tatu ni kuanzisha miradi ya chakula shuleni ili kupunguza mzigo wa familia maskini na kuwahamasisha watoto kuhudhuria masomo.

13. Chagua mfano wa programu ya mafunzo kwa watu wazima, eleza njia za kutathmini mafanikio yake kwa vigezo vinne.

Mfano ni programu ya mafunzo ya ujasiriamali vijijini.

Kigezo cha kwanza ni idadi ya washiriki waliomaliza programu, kuonyesha kiwango cha mahudhurio.

Kigezo cha pili ni kubadilika kwa kipato cha washiriki baada ya mafunzo, kuonyesha matokeo ya kiuchumi.

Kigezo cha tatu ni uwezo wa washiriki kutumia ujuzi waliopata katika shughuli za kila siku, kuonyesha matumizi ya maarifa.

Kigezo cha nne ni uendeleu wa mradi, kama washiriki wanaendelea kutumia stadi hizo hata baada ya mafunzo kumalizika.

14. Jadili kwa undani jinsi tamaduni za kisiwa zinaweza kuathiri mbinu za ufundishaji, ukileta mapendekezo ya kuboresha ushiriki wa jamii.

Tamaduni za kisiwa mara nyingi hujikita kwenye mshikamano wa kijamii, mila, na imani za pamoja. Hali hii huathiri ufundishaji kwa kusababisha masomo kuhusiana zaidi na utamaduni wa jamii hiyo, kama vile nyimbo na ngano za kitamaduni.

Hata hivyo, changamoto hutokea pale ambapo tamaduni hizo zinapingana na mbinu za kisasa, mfano mtazamo hasi dhidi ya elimu ya wasichana.

Pendekezo la kwanza ni kuhusisha viongozi wa kijamii katika mchakato wa kupanga mtaala ili kusawazisha mila na elimu ya kisasa.

Pendekezo la pili ni kutumia mifano ya kitamaduni katika ufundishaji, ili wanafunzi wajihisi elimu inahusiana moja kwa moja na maisha yao.

15. "Elimu ni njia kuu ya mabadiliko ya jamii." Toa mjadala unaonyesha hoja zinazopingana na hoja hii kwa kutumia mifano ya Tanzania.

Hoja ya kuunga mkono ni kuwa elimu huwapa watu maarifa na stadi zinazowawezesha kushiriki kikamilifu katika maendeleo ya jamii. Mfano ni Tanzania baada ya Azimio la Arusha ambapo elimu ilihamasisha mshikamano wa kijamii.

Hoja ya kupinga ni kuwa elimu pekee si suluhisho, kwani bila mazingira mazuri ya kiuchumi na kisiasa, elimu haina nguvu ya kubadilisha jamii. Mfano ni ukosefu wa ajira kwa wahitimu wengi nchini Tanzania.

16. Eleza vipimo vinne vya ubora vinavyotumika kupima shule za msingi, kisha toa mapendekezo mawili ya kuboresha vipimo hivyo.

Kipimo cha kwanza ni kiwango cha ufaulu wa mitihani ya taifa, ambacho kinaonyesha matokeo ya kitaaluma.

Kipimo cha pili ni idadi ya walimu wenye sifa stahiki, ambacho kinaonyesha ubora wa ufundishaji.

Kipimo cha tatu ni upatikanaji wa vifaa vya kufundishia kama vitabu na madarasa bora.

Kipimo cha nne ni usalama na mazingira rafiki shuleni.

Pendekezo la kwanza ni kuongeza vipimo vinavyohusisha maendeleo ya kijamii na kiadili, si tu ufaulu wa kitaaluma.

Pendekezo la pili ni kuhakikisha vipimo vinajumuisha ushirikishwaji wa jamii, ili shule ziwe sehemu ya maendeleo ya kijamii.